

„A fák nemcsak árnyékot adnak, hanem emlékeznek is. Ott állnak verseinkben, festményeinken, dalainkban -és velük együtt mi is gyökeret verünk az időben”- írta Peter Wohlleben A fák titkos élete c. könyvében.

Az alsóörsi utcanevek között egész kis ligetre valót találunk fákról elnevezve. Az itt megemlítették közül egy kivételével mindegyik a Loki úthoz kapcsolódik, az erdő aljától a 71-es műútig. Induljunk a műút felől!

KŐRIS-KÖZ

Értékes és sokoldalú hazai fafajunk, tekintélyes méretűvé növekszik. Három fajtája (magas-, magyar- és virágos kőris) rugalmas, kemény, világos színű, kiválóan alkalmas bútornak, lépcsőnek, sporteszközöknek. Leveleiből gyógytea készül. A skandináv országokban világfaként tisztelik, ami összeköti az eget a földdel. Tisztelete a görög mitológiáig nyúlik vissza. Hésziodosz, görög költő egyenesen a kőris nimfáktól eredezteti a bronzkor embereit, akik rettenthetetlen harcosok voltak, kőrisfa lándzsával harcoltak.

A szívósság és a kitartás jelképeként megjelenik Homérosz eposzaiban (ebből készülnek a fegyvernyelek gyakran), a népművészetben faragott pásztorbotokon vagy a népmesékben az „égig érő fa” alakjában. A modern szobrászat és iparművészet is szívesen használja, a fa gőzöléssel könnyen hajlítható, a Thonet-bútorok kedvelt alapanyaga.

A magyar népi hitvilágban is jelentős szerepe volt: pl. villámhárító- és szelidítő erőt tulajdonítottak neki, juhászok és kanászok botjai készültek kőrisfából (állítólag Rózsa Sándor fokosa is), nyári szállásukat kőrisfa ágakkal rakták körül, mert úgy hitték, a kígyó messze elkerüli. A férfias erő és hajlíthatatlan jellem képze té társult e fához.

NYÍRFA-KÖZ

Bár a nyírfa nem gyakori a mi vidékünkön, azért akad még néhány dacolva a melegedő éghajlattal. Oroszország végtelen nyírfaerdei jutnak eszünkbe leginkább, az északi népek az „erdő úrnőjének” hívták, mágikus erejűnek képzelték, amibe nem csap bele a villám, ágait rontás-elhárításra használták. A tisztaság és a megújulás jelképe volt a magyar néphitben is. S hogy nem csak szépsége lenyűgöző – fehér törzsén túl az őszi aransárga lombkoronája, mélyen lecsüngő ágai -, hanem szinte minden porcikáját felhasználták.

Hámló kérge papírként szolgált, a híres novgorodi nyírfakéreg-levelek a középkorból értékes bizonyítékok erre. A betűket belekarcolták a kérge belső, puha rétegébe. A kéregben lévő gyanta védte meg a rothadástól, s maradtak fenn. Tavasszal megcsapolták, a „nyírfavíz” ásványi anyagokban gazdag, természetes cukra (xilit) ma is kapható. A művészetek is számtalan példával szolgálnak. Különleges az ősi indián technika, ahol az összehajtogatott kéreglapokba a fogukkal haraptak apró mintákat....az eredmény a csipkeszerű mintázat lett. A nyírfa bevonult a festészetbe (pl. Klimt, Paál László), az irodalomba is. Áprily Lajos is verset írt róla, de Jeszenyin elválaszthatatlan a nyírfától. „Ablakom alatt a/Fehér nyírfa áll,/Mint az ezüst, annyi/Hó rakódott rá/ Bolyhos ágain a/Hó-szegély ragyog,/Mint a fehér rojt, a/Sok kis jégcsapok.”

AKÁCFA UTCA

Felfelé haladva a Loki úton, két „illatos” utca ágazik ki egymással szemben, az Akácfa rövidebben jobbra. Ki ne ismerné azt a régi nótát.....”Akácos út, ha végig megyek rajta én...” Ez az Észak-Amerikából származó fa a XIX. században terjedt el hazánkban, az alföldi futóhomok megkötésében jól vizsgázott. Amúgy is jól

hasznosítható: a fája kemény, tüzelőnek is kiváló, régen szőlőkarónak is bevált. Évszázadokon keresztül az akácfából nyerték a gumiarábikumot, ami a vízfestékek fontos alapanyaga volt. A méhészek is szívesen vitték tavasszal kaptárjaikat az akácosok vidékére, hiszen az akácméz az egyik legfinomabb, 2014 óta hungarikum. A fehér virágfürtök finom, bódító illata kóstolásra csábít, emlékszem, gyermekkorunkban szívesen csipegettünk belőle. A gasztronómia is felfedezte, palacsintatésztába sütve pl. finom csemege. Neve hallatán a klasszikus fehér akácra gondolunk elsősorban, de érdemes tudnunk, hogy több fajtája létezik (gömb-, csavart-, árbóc-, enyves-, arany-, rózsás akác is). Ez utóbbi virágzata rózsaszínű vagy lilás, nagy fürtökben ontja tavasszal a virágait. Látni kerítésekre, verandákra felfuttatva, lenyűgöző látvány. „Lila akácok, minek a szív, ha úgy fáj...” híres filmdallá vált Ábrahám Pál zenéjével és Mihály István szövegével 1934-ben. A romantikus vágyódás jelképévé vált. A művészetekben másutt is feltűnik, a festők is szívesen választották témául, pl. Vincent van Gogh. Nálunk Munkácsy Mihály Dúlőút akáccal c. képe talán a legismertebb.

Irodalmunkban Petőfit, Adyt és Juhász Gyulát is megihlette. Móra Ferencnél és Tömörkény Istvánnál a megmaradás szimbólumaként jelenik meg, a pusztai emberek kitartását jelképezi a nehéz körülmények között.

Spirituális jelentése is gazdag. Már az ókori egyiptomiaknál is megjelenik mint a halhatatlanság jelképe, a keresztényeknél a tisztaságot jelenti Mária alakjában. A hagyomány szerint az Ószövetségben a szövetség ládáját akácfából készítették, ezt tartották „romolhatatlan” fának.

HÁRSFA UTCA

„A hársfák alatt ülni és hallgatni a dongók zümmögését – ez maga a megfogható béke” – írta Kassák Lajos. Az Akácfa utcával szemben a Hársfa utca szélesebb, hosszabb, összeköti a Loki utat az Endrődivel. Alsóörsön sem ritka: kertekben, utcákon is megtalálható. A tavaszi virágzása idején bódító illatával vonzza a méheket is, hogy virágporát összegyűjtve illatos mézet szorgoskodjanak össze a kaptárakban. Az Európa-szerte őshonos, hosszú életű fa nagy lombkoronát növeszt. Kedvelt alapanyaga a fával dolgozó szobrászoknak, hiszen puha, könnyen faragható, egyenletes szerkezetű. Oltárok, templomi szobrok készültek a hárs fájából, a hangszerkészítők is szeretik kiváló tulajdonságai miatt. A súlya könnyű, jól vágható, ezért az építészeti és műszaki modellezésben is szívesen használják. De a háztartásokban is megjelenik vágódeszkák, fakanalak, fatálak formájában.

A gótika és a reneszánsz neves szobrászai szinte csak a hársfát használták. Pl. a világ legnagyobb gótikus szárnyasoltára (Krakkó, Mária-templom) 2,5 m-es alakjait egy-egy egész hársfatörzsből faragták. Számunkra talán még érdekesebb, hogy Kossuth Lajos gyászhintójának aranyozott díszítményei is hársfából készültek.

A romantika is kedvelte. Franz Schubert egyik dalciklusának talán leghíresebb darabja A hársfa c., az emlékeket, a megnyugvást, az elmúlásba való beletörődést szimbolizálva. Híres hársfák hazánkban is akadnak, matuzsálem korúak is. Pl. A nagycenki hársfasort még 1754-ben telepítette Széchenyi Antal és felesége, ma a világörökség része.

Az év fájának választották 2011-ben az Ötvöskőnyban (Somogy), a Chernel-kastély parkjában található matuzsálem hársfát, melynek kerülete meghaladja a 10 m-, t, belül már üreges, de él és virágzik még. Valamikor hét hárs állhatott itt, őrizve a hét vezér emlékét, ezért a falut Héthársnak hívták évszázadokkal ezelőtt. A hársfához is kapcsolódtak különböző hiedelmek. Sok helyütt úgy tartották, a béke fája a hárs, olyan illatot ont, hogy alatta nem lehet hazudni, ezért a közösségi lét, gyűlések helyszíne volt a falu központjában lévő hársfa. Gyakran a kapuk mellé ültették, oltalmat, védelmet remélve tőle a gonosz szellemektől, villámcsapástól.

Jókai gondolatával zárva: „Mert nincs az a virág, se rózsza, se rezed, melynek oly édes, bódító, messzeható illata volna, mint a hársfáé. Mikor a hársfa virágzik, az egész levegő megtelek az ő illatával, s ez az illat nemcsak az orrnak, de a szívnek is szól.”

JEGENYE-KÖZ

*„S a jegenye - zöld máglya - égre lobbant
a pusztában: - s hol tornyok nincsenek,
harang se zeng, hirdeti roppant
hitét, kiáltva, fényben, viharokban:
- Gyermek, népek, erre jöjjetek!” (Váci Mihály)*

Felénk is akadnak jegenyék.

Bár rövidke utca, de fontos összekötő szakasz a Loki-út és a Merse-közt, erősen emelkedő. „Hajlik a jegenye, pereg a levele....” ismert nóta volt ez régen. Inkább karcsú, magas, ég felé törő alakjára gondolunk.

Sudár növekedése miatt határjelzőként is szolgált, leveleinek susogása a vihar közeledtét jelezte. Viszonylag rövid életű (80-100 év), fája könnyen korhad, puhafa mivolta miatt a gyufa- és papírgyártásban jól tudták hasznosítani. Ládák, rekeszek, raklapok alapanyaga.

A magyar kultúrában a vágyakozás, a honvágy, a magány szimbóluma. „A sors megrázta lelkemet, / Mint a vihar a jegenyét...” írta Juhász Gyula (Jegenye lelkem). a magyar tájképfestészetben is kedvelt téma (Mészöly Géza, Paál László, Szinnyei Merse Pál)

A közismert jegenyenyár botanikai rokona a fekete nyár, mely gyógyerejével szolgálja az embert. Elsősorban rügeit gyűjtik s használják fájdalom- és lázcsillapításra, sokoldalúan használható teája is.

TÖLGYFA UTCA

A derékszögben hajló utca a Római útról nyílik, mintha az erdő felé igyekezne, zsákutca. Nevét talán az erdő közelsége miatt kapta, ahol szép számban akadnak tölgyek. A tölgyfa a szilárdság, a halhatatlanság, az erő jelképe, szinte minden kultúrában megjelenik. A görög mitológiában szent faként jelenik meg, a Kalevalában világtengely, mely összeköti a földi és égi világot. Hosszú életű, kemény, ellenálló fa, sokoldalúan felhasználható. Kiváló tulajdonságai miatt a hajógyártás, a belsőépítészet és a gasztronómia is felfedezte (boroshordók), csak néhány terület a hasznosítására. Matuzsálem korú tölgyfákat tartanak számon, hazánkban is akad több is, amihez Rákóczi fejedelem emlékét kötik.

Arany János öregkori verseinek jó része a Margit szigeten, a tölgyek alatt üldögélve születtek (Őszikék), Shakespeare műveiben is feltűnik, pl. a Szentivánéji álom. A világ leghíresebb tölgyfája Angliában található, a sherwoodi erdőben. A legenda szerint Robbin Hood és társai rejtőzködtek hatalmas odvában. Hazánkban is akad több száz éves nevezetes tölgy (Hédervár, Béda, Zsennye, bár ez utóbbit 2006-ban kidöntötte egy hatalmas vihar). Varázslatosan szép tölgyerdőkre itthon is rátalálhatnak a kirándulók, a legközelebbit a Bakonyban, a Cuha-szurdokban érhetik el.

„Nézd a tölgyet: nem siet. Tudja, hogy az idő az ő szövetségese, és minden évgyűrűvel csak nemesebb és erősebb lesz” – írta Márai Sándor.

Tölgyfa utca

Novák Edit